

Mądrość Boża i mądrość ludzka w Pawłowym orędziu do Koryntian (1 Kor 1, 17–3, 4)

ks. Roman Bogacz¹

 <https://orcid.org/0000-0002-9443-6571> roman.bogacz@upjp2.edu.pl

Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie <https://ror.org/0583g9182>

Czym jest mądrość Boża? Czy człowiek może ją poznać? Czy myśl ludzka może podążać za sposobem myślenia Boga? Czy chrześcijanin w zjednoczeniu z Duchem Świętym posługuje się logiką podobną do logiki świata? Na czym polega przemiana *człowieka zmysłowego* w *człowieka duchowego*? Oto pytania, na które postaramy się znaleźć odpowiedź w poniższym artykule. Przyjrzymy się językowi, figurom i strukturom retorycznym oraz stylistycznym, którymi się posługiwał Paweł, by przekonać słuchaczy o prawdzie Ewangelii.

Głoszenie Dobrej Nowiny przez Apostoła Narodów ma charakter wielowymiarowy. On sam zakładał wspólnoty Kościoła. Zbierał uczniów i głosił im Ewangelię, wyznaczał w tych wspólnotach osoby odpowiedzialne. Kiedy opuszczał dany Kościół, wciąż utrzymywał z nim kontakt, zarówno przez posłańców, jak i sam niejednokrotnie do niego powracał; jeśli nie mógł być obecny osobiście, a dowiedział się o problemach przeżywanych przez wspólnotę, pisał do niej listy, aby pomóc w ten sposób rozwiązać trudności i dać odpowiedź na narastające problemy.

---

¹ **Ks. dr hab. Roman Bogacz** – profesor Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie, jest bibliistą, pracownikiem Instytutu Nauk Biblijnych Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie.

Trzeba podkreślić, że Paweł najczęściej dyktował swoje listy. Były one pisane do osób, które nie umiały czytać, i przeznaczone do publicznego wygłoszenia, dlatego musiały brzmieć w taki sposób, by słuchacze czuli się tak, jakby mówił do nich sam apostoł. Mowa ta miała na celu pomóc im zrozumieć to, co usłyszeli, przekonać ich do prawd przedstawionych tak, by przyjęli je bez cienia wątpliwości i ułatwić zapamiętanie tego, co zostało powiedziane. Dlatego Paweł stosował techniki mnemoniczne, umożliwiające zapamiętanie istotnych rzeczy, np. paralelizmy, antytezy, chiazmy, symetrie, rytm, czy inne figury literackie i retoryczne².

Sięgając do listów Apostoła Narodów, warto zwrócić uwagę, że Paweł nie miał zamiaru popisywać się słowem, ale z całą mocą, a zarazem pokorą chciał głosić Chrystusa i Jego Ewangelię. Dlatego też retoryka w ujęciu św. Pawła jest znacznie głębsza niż zwykle posługiwanie się argumentem, argumentacją. To ostatnie ma wymiar tylko intelektualny, podczas gdy oddziaływanie retoryczne apostoła dotyczyło całego człowieka: rozumu, woli, postawy, działania i emocji. Paweł patrzył na człowieka jako istotę złożoną i zwracał się do niego w taki sposób, aby całą osobę pobudzić do działania ze wszystkimi jej władzami. Mariusz Rosik stwierdził, że retoryka św. Pawła jest pewnego rodzaju techniką używaną przez autora mowy czy tekstu, zmierzającą do ukształtowania adresata i ukierunkowania jego woli na Boga³.

Ważne w przekazie Pawła jest jego odwoływanie się do Tradycji i Starego Testamentu. Dzięki temu argumentacja ma o wiele silniejsze oddziaływanie. Poprzez powoływanie się na wyższe wartości apostoł wzmacniał wpływ na audytorium. Anders Eriksson wskazał osiem przesłanek korynckich, do których odnajdziemy odwołania u Pawła: 1 Kor 15, 3–5; 8, 11b; 11, 23–25; 10, 16; 12, 3; 16, 22; 8, 6; i 12, 13⁴.

---

² Por. J. Weiss, *Beiträge zur paulinischen Rhetorik*, [w:] *Theologische Studien*. Bernhard Weiss zu seinem 70 Geburtstag, Vandenhoeck & Ruprecht, Gottingen 1897, s. 166–167.

³ M. Rosik, *Pierwszy List do Koryntian Wstęp, przekład z oryginału, komentarz*, Częstochowa 2009, s. 76 (Nowy Komentarz Biblijny. Nowy Testament, 7).

⁴ Por. A. Eriksson, *Traditions as Rhetorical Proof. Pauline Argumentation in 1 Corinthians*, Stockholm 1998, s. 73–134 (Collectanea Biblica. New Testament Series, 29).

Skuteczność przepowiadania Pawła polegała na tym, że w przekazach był wierny prawdzie oraz dla wzmocnienia argumentacji używał zabiegu *locus ad personam propriam*, wskazując jako *exemplum* własne powołanie⁵. On doskonale wiedział, kto go wybrał i powołał. Ponadto wkraczał w myślenie Koryntian po to, aby je przemieniać, czyli korzystał ze znanego i stosowanego przez oratorów zabiegu na tym etapie dyskursu – *auditorium docilem parare et morere*. Ukazał im moc Chrystusowego krzyża. Właśnie to wydarzenie zbawcze jest tak wielką prawdą, że nie można obok niej przejść obojętnie. Ta nauka jest poświadczona przez Ducha Świętego, który daje moc poznawczą. Stąd duchowość nowego człowieka w listach Pawła jest przekazem zbawczej prawdy, która mocą Ducha Świętego dokonuje przemiany człowieka.

Aleksandra Brown ukazała, że w Pierwszym Liście do Koryntian Paweł głosił naukę o krzyżu Chrystusa w trzech etapach. W pierwszym etapie Paweł, głosząc Ewangelię krzyża, od razu kształtował percepcję słuchaczy (*auditorium attentum et docilem parare*) i uzdalniał ich do przemiany i uświęcenia. W drugim korzystał z bolesnego doświadczenia prezentacji mowy, która się nie powiodła (mowa na Areopagu w Atenach), i był gotów słuchaczom głosić ją jeszcze raz, by dokonała w nich cudu nawrócenia i gotowości przyjęcia orędzia. W trzecim etapie Pawłowe odniesienia do prawdy powodowały tak mocne konsekwencje, że dokonywały całkowitej przemiany człowieka (następowała zmiana dotychczasowego *eikosu* audytorium), który przyjął głoszone mu orędzie. Właśnie dlatego argumentacja budowana na podstawie przykładów (*exempla*) ze Starego Testamentu i Tradycji, które ściśle łączą się z dawanym świadectwem, miała tak mocne oddziaływanie na słuchaczy.

1. Struktura retoryczna w 1 Kor 1–4

Warto uwzględnić strukturę retoryczną analizowanego fragmentu, gdyż metoda retoryczna jest jedną z zalecanych przez Kościół metod

⁵ Por. H. Lausberg, *Retoryka literacka. Podstawy wiedzy o literaturze*, Bydgoszcz 2002, § 275.

egzegetycznych jako cenne i konieczne uzupełnienie innych metod stosowanych w biblistyce⁶. Retoryka klasyczna rozróżniała trzy rodzaje stylu retorycznego:

- (a) styl doradczy (*genus deliberativum*),
- (b) styl sądowy (*genus iudiciale*),
- (c) styl popisowy (epidyktyczny) lub pochwalny (*genus demonstrativum* lub *laudativum*).

Ze względu na budowę i treść Pierwszy List do Koryntian można porządkować rodzajowi doradczemu. Jest on odpowiedzią na konkretne pytania wiernych dotyczące nieporządku, który zrodził się w nowo powstałej gminie chrześcijańskiej w Koryncie. Paweł udzielał im rad i pouczeń związanych z podziałami i nadużyciami⁷. Jednak głębsza analiza wskaże, że posługiwał się on również stylem epidyktycznym.

W wyniku analizy retorycznej można dostrzec, że *dispositio* pierwszych czterech rozdziałów 1 Kor ma następującą postać:

- (1) 1, 10–17 *exordium* (wstęp); 1, 17 *propositio* (postawienie problemu),
- (2) 1, 18–4, 13 *probatio* (argumentacja w czterech krokach):
  - (a) 1, 18–2, 5 (1, 18: *subpropositio* 1),
  - (b) 2, 6–3, 4 (2, 6a: *subpropositio* 2),
  - (c) 3, 5–23 (3, 5: *subpropositio* 3; 3, 21–23: *peroratio*),
  - (d) 4, 1–13 (4, 1: *subpropositio* 4),
- (3) 4, 14–21 *peroratio* (zakończenie; 4, 18–21: *transitus*)⁸.

Przyjrzymy się w sposób szczególny pierwszym dwóm ścieżkom argumentacyjnym Pawła: 1, 18 *probatio* (postawienie problemu), 1, 18–2, 5 *subpropositio* 1 (pierwsza ścieżka argumentacyjna), 2, 6–3, 4 *subpropositio* 2 (druga ścieżka argumentacyjna).

⁶ Na ten temat wypowiedziała się Papieska Komisja Biblijna w dokumencie *O interpretacji Biblii w Kościele*, Rzym 1993.

⁷ M. Tkacz, *Z badań nad retoryką w listach św. Pawła*, „Collectanea Theologica” 71 (2001) nr 1, s. 106.

⁸ G. Rafiński, *Problem struktury 1 Kor 1–4*, „Ruch Biblijny i Liturgiczny” 47 (1994) nr 2, s. 78, <https://doi.org/10.21906/rbl.738>.

2. Analiza retoryczna i egzegetyczna 1 Kor 1, 18–3, 4

Wersety 1 Kor 1, 18–31 ukazują przeciwstawienie mądrości tego świata i mądrości Bożej. Jaki jest zakres znaczeniowy wyrażenia „mądrość Boża”? Dlaczego mądrość świata nie przedstawia wartości, które liczyłyby się w sprawach dotyczących zbawienia? Oto pytania, na które poszukamy odpowiedzi. Jednak najpierw warto zobaczyć figury retoryczne, które Paweł wprowadził do tego tekstu, a następnie wniknąć w treść pojęć ukazujących tę rzeczywistość.

Werset 1, 17 stanowi *propositio* i jest wprowadzeniem do perykopy 1 Kor 1, 18–4, 13. W wersecie tym Paweł sformułował tezę określającą misję apostołską. Przedstawił się jako apostoł – posłaniec Ewangelii i przeciwstawił mądrość słowa – mądrości krzyża Chrystusa⁹.

W 1 Kor 1, 18–2, 5 Paweł zdefiniował mądrość, o której mówił, że należy do Boga.

2.1. Pierwsza ścieżka argumentacyjna

Fragment 1, 18–31 jest napisany w stylu poetyckim. Charakteryzują go: paralelizmy syntetyczne i antytetyczne, chiasm (w. 24–25), pytania retoryczne i klimaks. Cała ta sekcja podzielona jest na dwa elementy: Pierwszy (1, 18–25) mówi o przesłaniu płynącym z krzyża Chrystusa. Drugi (1, 25–31) odnosi to orędzie do sytuacji Koryntian.

2.1.1. Przesłanie płynące z krzyża Chrystusa

Przyjrzyjmy się pierwszemu elementowi. Dzieli się na:

- (a) tezę (1, 18),
- (b) cztery argumenty (1, 19–24),
- (c) wniosek końcowy (1, 25).

Teza przedstawia kerygmat jako całość obejmującą naukę krzyża, zmartwychwstanie i życie wieczne (1, 18), a następnie uzasadnia to czterema argumentami:

- (1) cytat z Pisma świętego (1, 19),

---

⁹ G. Rafiński, *Problem struktury 1 Kor 1–4*, dz. cyt., s. 79.

- (2) aktualizacja cytatu (1, 20),
- (3) postępowanie Boga (1, 21),
- (4) zbawcza funkcja przepowiadania Chrystusa (1, 22–24)¹⁰.

Dynamika argumentacji ma w tym tekście dwa poziomy:

(1) poziom pierwszy jest charakterystyczny dla literatury mądrościowej: mądrość przeciwstawiona jest głupocie, a moc – słabości;

(2) poziom drugi przeciwstawia to, co Boże, temu, co światowe i ludzkie: mądrość Boża – mądrość tego świata, słaby u Boga – ludzka moc.

Charakterystyczne dla tego tekstu są opozycje¹¹: Bóg–świat, mądrzy–głupi, mocni–słabi, być kimś–być nikim, szlachetni–pogardzani, chwała–hańba.

Kolejną figurą retoryczną jest diatryba. Wprowadza do niej fragment z Iz 29, 14: „Wytracę mądrość mędrców, a przebiegłość przebiegłych zniweczę”. Paweł zmienił ostatnie słowo. W tekście Izajasza występuje słowo κρύψω (od κρύπτω – „ukryję”), a Paweł zastosował termin: ἀθετήσω (od ἀθετέω – „zniweczę, odrzucę”)¹². Zastosowany cytat w języku biblijnym oznacza Boże działanie, które udaremnia plany i zamierzenia wielkich tego świata.

Dalszy ciąg tekstu stanowią cztery pytania do wcześniejszego wersetu Iz 29, 14 postawione metodą diatryby. Trzy z nich dotyczą mędrców określonych terminami:

(1) Σοφός – mędrzec biegły w mądrości zarówno intelektualnej, jak i życiowej;

(2) Γραμματεὺς – skryba, uczony w Piśmie, mędrzec biegły w Biblii, uważany za specjalistę od prawa, moralności i teologii¹³;

(3) Συζητητής – hapaks legomenon Nowego Testamentu – sofista, badający dokładnie każdy temat, podejmujący dyskusję metodą dialogiczną¹⁴.

¹⁰ M. Rosik, *Pierwszy list do Koryntian*, dz. cyt., s. 126; J. Czernski, *Pierwszy List św. Pawła do Koryntian*, Opole 2006, s. 113.

¹¹ Por. J. Czernski, *Pierwszy List*, dz. cyt., s. 124.

¹² E. Dąbrowski, *Listy do Koryntian. Wstęp, przekład z oryginału, komentarz*, Poznań 1965, s. 154 (Pismo Święte Nowego Testamentu, 7).

¹³ R. Mazur, R. Bogacz, *Analityczny słownik do Biblii greckiej*, Kraków 2021, s. 653.

¹⁴ R. Mazur, R. Bogacz, *Analityczny słownik do Biblii greckiej*, dz. cyt., s. 2244.

Czwarte pytanie dotyczy mądrości tego świata, która dla Boga jawi się jako głupstwo, niemające żadnej wartości liczącej się w sprawach zbawienia.

W wersecie 1, 21 znajduje się paradoks i antyteza. Paradoks dotyczy wyrażenia: „głupstwo kerygmatu” – tzn. głupstwo głoszenia słowa. Antyteza przeciwstawia mądrość świata – mądrości Boga. Przeciwwstawienie nie odnosi się do racjonalnego poznania przeciwstawionego wierze, lecz do ograniczenia się wyłącznie do logiki ludzkiej i zamknięcia się na mądrość Bożą.

Warto pochylić się nad znaczeniem istotnych terminów użytych przez Pawła.

Σοφία (1, 21) – Mądrość Boża według Klemensa Aleksandryjskiego i Chryzostoma została objawiona w Prawie i księgach prorockich. To treść objawienia. Orygenes twierdził, że mądrość Boża potrafi przetasować hierarchię wartości tego świata i sprawy ważne uznać za mało znaczące. Owa mądrość wypływa z poznania prorockiego, które pozwala oczyma wiary krytycznie patrzeć na sprawy świata. Rozumieć ją można również jako dar łaski, charyzmatyczny dar mądrości. Źródłem mądrości jest objawienie Boże¹⁵.

Nazwa kerygmat: κήρυγμα – głoszenie (od gr. Κήρυξ – głosiciel, herald), pochodzi od czasownika κηρύσσω, czyli głosić. Mają one ten sam rdzeń. Termin κηρύσσω w Nowym Testamencie występuje 62 razy, a w samym Liście do Koryntian – 4 razy (1, 23; 9, 27; 15, 11. 12).

Κήρυγμα – treść zawarta w przepowiadaniu w 1, 23 jest ironicznie nazwana głupstwem. Kerygmat, mimo że jest mądrością Bożą, jest postrzegany jako głupstwo przez tych, którzy go odrzucają. Przyjęcie go lub odrzucenie jest sprawą wiary.

Σημεῖον – znak działania Bożego w Nowym Testamencie często odnosi się do cudów Jezusa (hebr. תּוֹטָף הַאֱלֹהִים – znak). W Septuagincie, w Pięcioksięgu i u proroków (Izajasz, Jeremiasz, Ezechiel) potwierdza wiarygodność czyjeś wypowiedzi. Tęcza jest znakiem przymierza pomiędzy

---

¹⁵ Por. M. Rosik, *Pierwszy list do Koryntian*, dz. cyt., s. 130.

Noem i jego pokoleniem a Bogiem. Ten termin 26 razy odnosi się do wyjścia Izraelitów z Egiptu¹⁶.

Czasownik κηρύσσω – głoszę, podkreśla publiczny i uroczysty charakter przepowiadania. Treść głoszenia – Χριστός – Namaszczony, Mesjasz, odwołuje się do idei mesjanizmu w judaizmie. Mądrość Boża, objawiająca się miłością i cierpieniem, bardzo kłóci się z wizjami mesjanistycznymi Żydów, które wiązały się z politycznym zwycięstwem i społecznym wyzwoleniem¹⁷.

Zgorszenie – kamień zgorszenia – σκάνδαλον – Żydzi odnosili do Chrystusa wiszącego na krzyżu. Kamień zgorszenia sięga tradycji prorockich. Głosiciele Słowa Bożego mówili, że Izraelici nie są zdolni do podporządkowania się działaniu Boga, naznaczonemu paradoksem, (Iz 8, 14; 28, 16; Rz 9, 33; 11, 9). Kara ukrzyżowania była znana Żydom już za rządów Aleksandra Janneusza (lata 103–76 przed Chrystusem). Faryzeusze sprzeciwiali się sprawowaniu przez Janneusza kultu. Pod wpływem ich petycji do Demetriusza III (króla Syrii) doszło do wojny z Izraelem. Janneusz został pokonany i wypędzony z kraju. Po pewnym czasie lud przyjął go z powrotem jako króla. Wtedy on w ramach zemsty ukrzyżował około 800 Judejczyków, a ich żony i dzieci zabił na ich oczach. Wśród Żydów stosowano krzyżowanie pośmiertne (Pwt 21, 22–23). Za bluźnierstwo karą było ukamienowanie, a następnie powieszenie na krzyżu na cały dzień i potajemne pogrzebanie bez czci. Po zdobyciu Jerozolimy przez Rzymian w 63 roku przed Chrystusem kara ukrzyżowania została rozpowszechniona.

2.1.2. Orędzie do chrześcijan w Koryncie

W wersecie 1, 25 pojawia się dwuczłonowa antyteza, w której Paweł przeciwstawił: głupstwo u Boga – mądrość ludzi; słabość u Boga – moc u ludzi.

Głupstwo u Boga należy rozumieć jako coś, co w ludzkim pojmowaniu jest zupełnie absurdalne, a dla Boga stało się narzędziem Jego działania.

¹⁶ K. H. Rengstorf, *Σημειον*, [w:] *Theological Dictionary of the New Testament*, VII, Grand Rapids 1995, s. 209.

¹⁷ Por. M. Rosik, *Pierwszy list do Koryntian*, dz. cyt., s. 133.

Werset 1, 26 zawiera paradoks wypływający z doświadczenia wspólnoty Kościoła w Koryncie. Polega on na tym, że wśród Koryntian, którzy są adresatami Bożego powołania i uczestniczą w mądrości Bożej, zdecydowaną większość stanowią ludzie prości i niezamożni. Apostoł wymienił szczególne środowiska, które cieszą się wyjątkową aprobatą i szacunkiem ludzi. „Mędrzy” – wysoko wykształceni, „możni” – dobrze sytuowani materialnie, „szlachetnie urodzeni” – posiadający wysoki status społeczny, wynikający z przynależności do znamienitego rodu. Te trzy grupy, zdaniem Pawła, nie powinny się szczycić ani chwalić swoimi atutami będącymi powodem powszechnego poważania. Następnie apostoł ukazuje, kogo wybiera Bóg i jak bardzo różni się optyka Boża od ludzkiej.

Wersety 1, 27–29 tworzą jednolitą konstrukcję literacką złożoną z trzech antytez ukazujących Boże powołanie. Bóg wybiera według zupełnie innych zasad niż człowiek. W antytezach przeciwstawione są: głupota–mądrość, niemoc–moc, wysokie urodzenie i jego brak, wzgardzenie i to, co nie jest – temu, co jest. W ostatniej antytezie nie ma już symetrii. W ten sposób św. Paweł ukazał, że Bóg wywraca wypracowany przez człowieka porządek wartościowania i żaden człowiek nie może się chlępić wobec Boga. Boży sposób wartościowania nie uwzględnia warunków ekonomicznych lub kulturowych czy społecznych.

Pierwsza antyteza to: głupota–mądrość. Głupota ($\mu\rho\omicron\varsigma$) oznacza w myśleniu greckim i żydowskim pogląd, że Bóg nie interesuje się historią ludzką i nie wkracza z interwencją w życie człowieka. Mądrość ($\sigma\phi\omicron\varsigma$) jest związana z rozsądkiem, który pozwala rozpoznawać prawdy Boskie, ostateczne.

Druga antyteza: moc–niemoc. Moc, czyli $\iota\sigma\chi\rho\omicron\varsigma$ ($\iota\sigma\chi\rho\varsigma$) – silny, mocny, potężny. Przymiotnik ten może być odniesiony do człowieka lub Boga. Bóg wybrał to, co niemocne. Niemoc wyrażona jest formą czasownika $\kappa\alpha\tau\alpha\iota\sigma\chi\rho\upsilon\omega$ ($\kappa\alpha\tau\acute{\alpha}$; $\alpha\iota\sigma\chi\omicron\varsigma$). W wersecie 1, 27 występuje jako $\kappa\alpha\tau\alpha\iota\sigma\chi\rho\upsilon\eta$ (3 osoba liczby pojedynczej, strona czynna) – hańbiony, przynoszący wstyd, znieważany¹⁸. Tym, który był zhańbiony

---

¹⁸ R. Mazur, R. Bogacz, *Analityczny słownik do Biblii greckiej*, Kraków 2021, s. 1270.

w rozumieniu ludzi, jest sam Jezus Chrystus. Czasownik ten odnosi się również do każdego chrześcijanina, a zwłaszcza męczenników oddających życie za wiarę.

Trzecia antyteza: brak szlachetnego urodzenia – to, co nie jest, przeciwstawione jest temu, co jest. To, co po ludzku nie przedstawia wartości, jest pogardzane, uznane za nicość i staje się narzędziem w ręku Boga. To, co jest postrzegane przez świat jako wartościowe, przez Boga zostaje unicestwione¹⁹.

Wersety 1, 30–31 stanowią podsumowanie orędzia kierowanego do Koryntian. Podkreślają darmość Bożego daru, co wyrażają słowa: „aby w Panu się chlubił, ten kto się chlubi”²⁰.

2.1.3. Mądrość krzyża

1 Kor 2 jest kerygmatem skonstruowanym w dużej mierze na zasadzie paralelizmów syntetycznych i antytetycznych. Paweł użył tam pojęć zaczerpniętych z tradycji hellenistycznej oraz judaistycznej. W pierwszych pięciu wersetach antytetycznie przedstawione zostały: świadectwo Bożego Słowa²⁰ i mądrość ludzka oraz przemawianie z żarliwością mędrców i głoszenie nauki pochodzącej od Ducha Bożego.

Paweł nie opierał swojego nauczania na ludzkiej mądrości, skorzystał z *exemplum*, którym jest świadectwo (μαρτύριον) Boga o Jego miłości wobec człowieka. Apostoł budował przepowiadania nie tylko na sile argumentów, lecz także na słowie (λόγος) i mądrości (σοφία) Bożej miłości doświadczonej przez krzyż. Wystąpił tu w roli świadka – μάρτυς, tego, który widział lub słyszał to, o czym mówi²¹. Zdobył rzetelną wiedzę na ten temat, bo doświadczył Jezusa, wszedł z Nim w intymną relację.

¹⁹ Por. M. Rosik, *Pierwszy list do Koryntian*, dz. cyt., s. 136.

²⁰ W 1 Kor 2, 1 w rękopisach występują dwie zasadnicze lekcje. Jedne rękopisy używają terminu μυστήριον – misterium, tajemnica. Wtedy Paweł mądrości ludzkiej przeciwstawia tajemnicę (misterium) Boga. Właśnie te Boże tajemnice pragnie on głosić Koryntianom. Inne rękopisy w tym miejscu używają określenia μαρτύριον – świadectwo. Wówczas należałoby rozumieć, że argumentom ludzkim Paweł przeciwstawia świadectwo Boże – por. *Nowy Testament grecki i polski*, dz. cyt., s. 520.

²¹ Por. H. Lausberg, *Retoryka literacka*, dz. cyt., § 361; R. Mazur, *Analiza retoryczna Listu do Kolosan. Część dogmatyczna – Kol 1, 1–2, 5*, Wydawnictwo Scriptum,

Boża logika to logika krzyża, a nie mądrości ludzkiej. Oparta jest na μαρτύριον – świadectwie. Jest to świadectwo samego Boga, a jednocześnie świadectwo o Jego miłości. W krytyce tekstualnej 1 Kor 2, 1 istnieje *lectio varians*, w której termin μαρτύριον (świadectwo) został zastąpiony terminem μυστήριον – tajemnica (Papirus 46). Pojęcie „tajemnica” (μυστήριον) zamiast „świadectwo” (μαρτύριον) nawiązywałoby do religijnych misteriów hellenistycznych. W żydowskiej apokaliptyce termin ten odnosi się do tajemnicy objawionej przez Boga. Zapowiadałoby to tajemnicę wzmiankowaną w 1 Kor 2, 7. W języku greckim μυστήριον odnoszono do tajemnych rytów lub tajemnego nauczania w religiach misteryjnych. Przeżywane przez Greków misteria prowadziły do poczucia wolności, bycia ponad tym, co cielesne, poza ciałem, które według Platona było więzieniem dla duszy. Z tej lekcji można wywnioskować, że zbawienie należy zdefiniować jako przemianę dokonaną w duszy chrześcijanina, wyzwalającą z ludzkiego myślenia i postrzegania świata. Okoliczności zewnętrzne w takim wypadku nie decydują o powodzeniu lub porażce podjętego posłannictwa, przeznaczonego apostołowi przez samego Boga. Jednak to wymaga wewnętrznej przemiany, dostrzeżenia nowych Bożych sposobów określania celów i oceniania osiągnięć. W takiej wersji odnosiłoby się to do „tajemnicy [μυστήριον] mądrości Bożej”, o której Paweł mówił już w 1 Kor 1, 17–31.

Osoba Chrystusa poddanej męce i gorszącej śmierci krzyżowej stała w antytezie do oczekiwanego przez Żydów mesjasza, przywódcy i wyzwoliciela narodu izraelskiego. Paweł stosował paralelizm antyteyczny, gdy przemawiał „w słabości i lęku” (ἐν ἀσθενείᾳ καὶ ἐν φόβῳ), które są antytezą do „ukazywania ducha i mocy” [Boga] (ἐν ἀποδείξει πνεύματος καὶ δυνάμεως). Stawał się przez to taki jak Chrystus, który okazał moc zwycięstwa nad złem, przechodząc przez hańbiący krzyż. Słowa z „lękiem i drżeniem” (ἐν φόβῳ καὶ ἐν τρόμῳ) to znana z Septuaginty formuła, oznaczająca postawę pokory i uniżenia wobec mocy i majestatu Boga. Terminy te stoją w opozycji do cech retoryki greckiej,

w której efektywnie wygłaszane mowy nie zawsze zawierały wartościowe treści, choć były pełne wdzięku i uwodzicielskich słów.

W 1 Kor 2, 4–5 apostoł posłużył się paralelizmem antytetycznym, przeciwstawiając „uwodzące przekonaniem słowa mądrości” – „ukazywaniem ducha mocy”. Po raz kolejny Paweł podkreślił, że siłą kerygmatu nie jest błyskotliwa argumentacja, ale moc działania Ducha Świętego. W 1 Kor 2, 4a użyty jest *hapax legomenon* *πειθοῖς* oznaczający coś „przekonującego, uwodzącego przekonywaniem, perswazyjnego”. Niektórzy z Ojców Kościoła (Euzebiusz, Orygenes) dopatrywali się tu odniesienia do imienia własnego greckiej bogini perswazji – *Peitho*²².

W 1 Kor 2, 4b termin *ἀποδείξις* jest tłumaczony przez Biblię Tysiąclecia jako „ukazywać”. Za jego pomocą Paweł chce zademonstrować, że głoszenie przez niego Ewangelii dokonuje się mocą Bożego Ducha, a nie jedynie siłą argumentów²³.

2.2. Druga ścieżka argumentacyjna

W kolejnej perykopie jako antytezy zestawione zostały: mądrość Boża i mądrość świata, Chrystus ukrzyżowany, będący jednocześnie Panem chwały oraz słowa mądrości ludzkiej ze słowami dyktowanymi przez Ducha Świętego. Występują tu motywy mądrościowej literatury biblijnej, dotyczące preegzystencji mądrości Boga, mądrości jako tajemnicy oraz „ducha mądrości”. Autor posłużył się też pojęciami pochodzącymi z apokaliptyki żydowskiej – świat, objawiać, głębokości Boga.

Paweł głosił mądrość tym, których zwał *τέλειοι* (1 Kor 2, 6). Termin pochodzi od rzeczownika *τέλος*, czyli kres, koniec. *Teleioi* to ludzie

²² Por. A. C. Thiselton, *The First Epistle to the Corinthians. A commentary on the Greek Text*, Grand Rapids, Michigan 2000, 216 (New International Greek Testament Commentary). Thiselton przytoczył dyskusję nad rozmaitymi próbami wyjaśnienia źródłosłowa użytego przez Pawła terminu *πειθοῖς*. Jedni wyprowadzają ten termin tak, jak to powyżej zostało przedstawione. Inni (Heinrici, Lietzmann) próbują wyjaśnić, że termin ten nawiązuje do czasownika *πειθω*. Jeszcze inni (Findlay, Westcott i Hort), wychodząc od terminu *πειθός*, w oryginale *πιθός*, jako alternatywna forma *πιθανός*, jednak Paweł tej formy nie użył.

²³ Por. R. Pindel, *Retoryka Pawła w świetle Listów do Koryntian*, „Polonia Sacra” 5 (2001) nr 8, s. 69–71.

„doskonali”, ale nie w sensie moralnym, choć do takiej doskonałości mają dążyć. Są to ci, którzy doszli do końca dojrzałości duchowej, pozwalającej zrozumieć mądrość Bożą przekazywaną przez Ducha Świętego (1 Kor 2, 13–15). Chrześcijanie dojrzali duchowo w 1 Kor 3, 1 zostali przeciwstawieni „niemowlętom w Chrystusie” (νήπιος – „niemowlę”). Owi „doskonali” (τελείοι) są wyraźnym synonimem „ludzi duchowych” zwanych πνευματικοί. Mądrość Boża jest antytezą mądrości świata (1 Kor 2, 7–8), określonej apokaliptycznym terminem αἰών. Termin αἰών (*eon*), jest związany z „władcami tego świata”, oznacza zarówno czas, jak i przestrzeń. Dalej pojawia się zaskakujące połączenie antytecznych terminów, określających Zbawiciela. „Chrystus ukrzyżowany” jest jednocześnie nazwany „Panem chwały”. W 1 Kor 2, 10 zawarte zostały pojęcia apokaliptyki żydowskiej: ἀποκαλύπτω (objawiam), wskazujące na Chrystusa jako tego, w którym dokonała się pełnia objawienia Bożego i który dopełnił plan Bożego zbawienia. Kolejne określenie wzięte z apokaliptyki judaistycznej to βάθος τοῦ θεοῦ – „głębokości Boga”, czyli takie, które dają się przeniknąć jedynie Duchowi Bożemu (por. Dn 2, 22). Cytat biblijny z 1 Kor 2, 9 stał się dla apostoła punktem wyjścia do dalszych rozważań na temat roli Ducha Świętego. W 1 Kor 2, 11–12 Paweł ponownie postawił ducha świata w antytezie do Ducha Boga. Pojęcie „Duch” (πνεῦμα) powtarza się w 1 Kor 2, 6–16 aż dziewięć razy. Apostoł przeciwstawia mądrości ludzkiej samego Ducha Świętego (1 Kor 2, 13–14). Πνευματικοί – ludzie rozumiejący i przyjmujący rzeczywistość duchową – stoją w przeciwieństwie do negatywnej strony antytezy: ψυχικοί, tych, którzy nie potrafią przyjąć ani pojąć tego, co pochodzi z Ducha Bożego. Ciekawe jest to, że „człowiekowi duchowemu” autor nie przeciwstawił „człowieka cielesnego”, jak czynił to w innych miejscach, ale „człowieka zmysłowego”. Prawdopodobnie terminologia ta pochodzi z języka, którym posługiwali się sami Koryntianie. Perykopę kończy cytat biblijny z Iz 40, 13, który wskazuje, że „człowiek duchowy” ma prawo rozsądzać Boże sprawy w opozycji do „człowieka zmysłowego”, który takiej umiejętności nie ma (1 Kor 2, 15–16).

Wersety 3, 1–4 stanowią odrębną jednostkę tekstu. Paweł wspomniał tutaj swój pobyt w Koryncie, podczas którego zwracał się do współbraci

jak do niemowląt w wierze (w. 1–2a), następnie przedstawił obecną kondycję duchową mieszkańców Koryntu (w. 2b–3a), żeby na koniec postawić pytania retoryczne (3b–4).

W wersecie 3, 1 Paweł stwierdził, że chrześcijanie w Koryncie są wciąż na początku drogi życia chrześcijańskiego. Dlatego nie mógł przemawiać do nich jak do ludzi duchowo dojrzałych (πνευματικοί), tylko traktował ich jako dzieci, (duchowe niemowlęta). Osobom duchowym Paweł przeciwstawiał ludzi cielesnych (σαρκίνοι) – ich właśnie określił niemowlętami w Chrystusie. Termin σάρκινος pojawił się zaledwie cztery razy w Nowym Testamencie, w tym trzy razy u św. Pawła. Nie zawsze ma znaczenie negatywne. Jednak, jeśli stoi w opozycji do Ducha, wówczas nabiera znaczenia pejoratywnego²⁴.

W kolejnym wersecie św. Paweł rozwinął myśl o słabej kondycji duchowej chrześcijan w Koryncie poprzez użycie metafory pokarmu stałego i mleka. Koryntianie byli na tyle niedojrzali, że apostoł musiał ich karmić mlekiem, podobnie jak karmiło się niemowlęta. Ich słaba kondycja duchowa nie pozwoliła Pawłowi ukazać im głębi nauki o mądrości Bożej. Nie byliby w stanie jej zrozumieć. Tajemnicę Bożej mądrości mogli zrozumieć tylko ludzie duchowi. Problem polega na tym, że mieszkańcy Koryntu już dawno powinni być dojrzałymi w wierze, a u nich prawdopodobnie nastąpiło cofnięcie się w rozwoju duchowym. Dlatego Paweł zarzucił im infantyлизм duchowy jako coś zawinionego. Ich grzech uniemożliwił im jeszcze zrozumienia spraw duchowych.

W wersecie 3, 3 pojawiło się stwierdzenie, że Koryntianie należą do sfery ciała, a nie ducha, wciąż nie wyzwolili się z grzesznych pożądlivosti cielesnych. Do tych słabości dołączyła się zazdrość, niezgoda, a także podziały wewnątrz wspólnoty. Według św. Pawła być człowiekiem cielesnym oznaczało „chodzić według ciała”, czyli ograniczyć swoje życie i myślenie tylko do spraw ludzkich.

W wersecie 3, 4 potwierdzone zostało ludzkie myślenie Koryntian. Jedni uzurpowali sobie przynależność do Apollosa, drudzy do Pawła.

---

²⁴ M. Rosik, *Pierwszy list do Koryntian*, dz. cyt., s. 168.

Skoro w ich świadomości brakowało poczucia przynależności do Chrystusa, to znaczy, że wciąż myśleli tylko po ludzku²⁵.

2. Duch Święty konstituuje mądrość człowieka duchowego, przeciwnego zmysłowemu

Paweł zderzył dwa wyrażenia związane z mądrością. Jednym była mądrość świata zwana inaczej mądrością władców tego świata i oparta na miłości egoistycznej oraz szukaniu korzyści własnych w przepisie na szczęśliwe życie. Drugim – mądrość Boża, odwiecznie zapisana w zamysle Boga. To sposób postrzegania świata możliwy jedynie dla tych, którzy patrzą na rzeczywistość Bożymi oczami. Ponad mało znaczącymi sprawami tego świata mądrość Boża stawia korygujące je zasady, wynikające z Bożej optyki patrzenia na świat. Mądrość należąca do Boga dostępna jest dla chrześcijan przez wiarę w charyzmacie mądrości i prococtwa, który pozwala w świetle wiary rozoznawać znaki czasu, patrząc krytycznie na świat i to, co się dzieje. Treść zawarta w kerygmacie jest nieodłącznie związana z mocą zwycięstwa krzyża Chrystusowego. Krzyż dla dostępujących zbawienia stał się mocą, a dla idących na tracenie – głupstwem. Zwycięstwo miłości i cierpienia dla ludzi świata odrzucających mądrość Bożą jest tak absurdalne, że postrzegają ją jako głupstwo. Przede wszystkim dlatego, że nie prowadzi ona do korzyści materialnych ani awansu społecznego.

Mądrość Boża pozwala nam odczytywać znaki Boże w naszej rzeczywistości. Tymi znakami mogą być cuda, które na co dzień dzieją się w naszym życiu. Jednak dla kogoś, kto nie wierzy i nie żyje wiarą, są niedostrzegalne i niemożliwe do zinterpretowania. Umiejętność dostrzegania Bożych znaków pozwala dawać świadectwo o Bożej mądrości i Bożym działaniu w naszym życiu, a te świadectwa dają siłę i moc dla tych, którzy pragną wytrwać w wierze pomimo trudności i przeszkód pojawiających się nieustannie na drodze do Boga.

---

²⁵ Por. M. Rosik, *Pierwszy list do Koryntian*, dz. cyt., s. 170.

Paweł odważnie głosił świadectwo o Bogu, z pokorą i obawą, że ponownie zostanie odrzucony zarówno on, jak i prawda, którą ze sobą przynosi. Zaznaczył przy tym, że nie jest znamienitym mówcą i nie zamierza przekonywać mieszkańców Koryntu swoim krasomówstwem, ale będzie przepowiadał z mocą Ducha Świętego²⁶. Jako Jego słabe narzędzie chciał przekazać prawdę o zwycięstwie mocy Ducha nad ciałem w Jezusie Chrystusie ukrzyżowanym i zmartwychwstałym. Słuchacze mieli pojąć tę trudną naukę dzięki światłu Ducha Świętego, a nie jedynie dzięki stylistycznym i retorycznym zabiegom Pawła. Uświadomił sobie, że jego porażka na Areopagu nie wynikała ze słabo przygotowanego przemówienia i nie o to chodzi, żeby zachwycić słuchaczy finezyjną mową, tak jak robią to greccy filozofowie. Odkrył, że klęskę w Atenach poniósł dlatego, że wielcy tego świata nie rozumieją nauczania Jezusa, bo nie znają potęgi działania Ducha Bożego. Apostoł mówił o wejściu w misterium wiary w kontekście mądrości²⁷. Podkreślał, że mądrość tego świata przemija i się zmienia. Mądrość Boża jest zaś aktualna od wieków, a dla wiernych Bogu ma wymiar zbawczy. Dla tych, którzy ją przyjmują, staje się prostą drogą do przyjęcia chwały Bożej. Pojąc ją mogą jedynie chrześcijanie pozwalający Chrystusowi kierować swoim życiem w przeciwieństwie do tych, którzy w 1 Kor 3 określani są jako „niemowlęta w Chrystusie”. Dla świata mądrość Boża jest wiedzą tajemniczą, zakrytą i niezrozumiałą. Ci, którym się zdaje, że mają wszystko, czego pragną, nie są otwarci na wymagającą naukę chrześcijańską. Uważają, że do satysfakcjonującego życia nie potrzebują nic poza tym, co posiadają, wobec Bożej myśli są obojętni, a nawet wrogo nastawieni, dlatego ukrzyżowali Jezusa Chrystusa – Pana chwały. Zamykając się na Bożą prawdę, nie doświadczają Bożej miłości, a wraz z nią – wielkich i nieogarnionych darów przygotowanych przez Boga dla tych, którzy Mu zaufali i są Mu posłuszni²⁸.

²⁶ Por. T. B. Savage, *Power through Weakness*, Cambridge 1996, s. 54–99 (Society for New Testament Studies. Monograph Series, 86).

²⁷ Por. S. M. Pogoloff, *Logos and Sofia. The Rhetorical Situation of 1 Corinthians*, Atlanta 1992, s. 97–172 (Society of Biblical Literature Dissertation Series, 134).

²⁸ Por. M. Rosik, *Pierwszy List do Koryntian*, dz. cyt., s. 146–155.

Mądrość Boża wydaje się tajemnicza, ponieważ nie jest rozumiana przez wszystkich. Dlatego niektórzy komentatorzy uważają, że znaczna część rozdziału drugiego (1 Kor 2, 6–16) ma charakter gnostycki²⁹. Nie można się z tym zgodzić, ponieważ odwieczna mądrość Boża nigdy nie była zarezerwowana dla wybranego grona wtajemniczonych. Może ją zrozumieć każdy, kto zechce zanurzyć się w głębokości Boga poprzez poznanie Go.

„Władcy tego świata” nie rozpoznają mądrości Bożej, ponieważ tak bardzo opierają swoje rozumowanie na myśleniu ludzkim, że nie widzą potrzeby wchodzenia w sposób postrzegania świata przez Boga, bo wejście w relację z Absolutem wymaga uznania, że jest Ktoś ponad nami. Nie do zaakceptowania jest dla nich również to, że dyktuje On zasady życia i wchodzenia w relacje zakładające konieczność stawiania sobie wysokich wymagań. Poza tym trudna do osiągnięcia umiejętność przekraczania siebie niekoniecznie przekłada się na profity w rozumieniu ludzkim.

Żeby podjąć się trudu poznania mądrości Bożej, trzeba najpierw Boga poznać przez dostrzeżenie Jego miłości, której można doświadczyć jedynie po podjęciu wysiłku wejścia z Nim w relację miłości. Dlatego apostoł zwrócił uwagę, że mądrość Boża objawia się tym, którzy Go miłują.

Kiedy Paweł mówił o tych, którzy mogli posiąść mądrość Bożą, wprowadzał pojęcie grupy „my”. Należący do niej chrześcijanie mieli dostęp do zrozumienia i możliwość głoszenia mądrości należącej do Boga. Grupa „my” to nie wybrani, stopniowo wtajemniczani w wiedzę tajemną, ale ci, którzy zechcieli posiąść Ducha, czyli poddać się dobrowolnie działaniu łaski Ducha Świętego. Tylko jeśli pozwolimy Duchowi Bożemu przeniknąć nasze myślenie, poprzez poznanie i przyjęcie kerygmatu, otwieramy się na mądrość Bożą.

W Pawłowym tekście wybrzmiewa grecka filozoficzna zasada, że podobne może zostać poznane jedynie przez podobne, czyli Boga może zrozumieć jedynie Duch Boży. Jego istota wymyka się możliwościom

---

²⁹ Por. G. Rafiński, *Problem struktury 1 Kor 1–4*, dz. cyt., s. 77.

poznawczym człowieka. Człowiek sam z siebie nie potrafi doświadczyć Boga za pomocą stanu ekstazy czy wiedzy ezoterycznej. Duch przenika „głębokości Boga”, wszystko o nim wie, dlatego tylko dzięki Duchowi Świętemu możemy pojąć mądrość Bożą. Przenika On również wszystkie inne duchy i ich zamysły. Człowiek zna swoje wnętrze, jednak tylko Duch Boży potrafi dotrzeć do najgłębszych zakamarków jego istoty i przekazać mu Boży sposób myślenia w taki sposób, aby potrafił go przyjąć. To tylko dzięki łasce Ducha możemy doświadczyć Boga i zanurzyć się w Nim³⁰.

Chrześcijanina, który dojrzał już w wierze na tyle, żeby złączyć się ściśle ze światem Ducha i zmienić swoje myślenie na Boże, Paweł określa „człowiekiem duchowym”. Prawdy przyjmowane i głoszone przez niego pochodzą od Ducha Świętego, który uzdalnia jednocześnie do postawy przemiany życia, sposobu bycia i postępowania wobec świata. Apostoł zwrócił uwagę na istniejące napięcie pomiędzy duchem a zmysłami. „Człowiek zmysłowy” opiera swoje myślenie na doświadczeniu empirycznym, które konstytuuje zasady jego działania. Duch świata nie oznacza jakiejś konkretnej siły przeciwnej Bogu. Poprzez zamknięcie się na Boży świat „człowiek zmysłowy” otwiera się na zło, które jest łatwiejsze do przyjęcia, bo jawi się początkowo jako przyjemne, i w przeciwieństwie do dobra nie wymaga podjęcia wysiłku osiągnięcia trudniejszego celu.

W kontekście ducha, duszy i ciała Paweł przywołał na myśl to, co w człowieku najgłębsze i co stanowi o jego nieśmiertelności: duszę, która jest tchnieniem Boga, dającym życie, i ducha, oznaczającego pierwiastek duchowy naszego jestestwa. Duch Święty zamieszkuje w nas od czasu chrztu świętego, podczas którego stajemy się dziećmi Bożymi. Pozwala nam rozpoznać, w jaki sposób zostaliśmy obdarowani, by pełnić wolę Boga w naszym życiu. Jego logika działania jest przeciwstawiona duchowi świata. Tylko pod wpływem Ducha Bożego można poznać i przekazać innym Boży sposób myślenia. Jednak zrozumieć je może jedynie „człowiek duchowy”, bo dla ludzi zmysłowych to myślenie jest

---

³⁰ Por. M. A. G. Haykin, „*The Spirit of God*”. *The Exegesis of 1 Cor. 2: 10–12 by Origen and Athanasius*, „*The Scottish Journal of Theology*” 36 (1982), s. 513–528.

głupstwem, ponieważ kieruje nimi inna logika, zdeformowana przez siły zła. Duch przemienia i uczy, jak pojąć mądrość Bożą, dostosowując dary łaski do woli i zaangażowania chrześcijanina we wchodzenie w sprawę Boże całym swoim jestestwem.

„Człowiek zmysłowy” nie jest w stanie zrozumieć spraw duchowych ani tego, co Bóg czyni w świecie. Pytanie z 1 Kor 2, 16 (cytat z Iz 40, 13) przypomina, że nikt sam z siebie nie potrafi przeniknąć i poznać planu Bożego oraz jego realizacji. Żaden ludzki rozum nie ogarnie przymiotów Boga i nie zrozumie wielokierunkowego Bożego działania. Chrześcijanin, który wchodzi w Boży świat, poznaje jednak zamysł Chrystusa wobec wszystkich stworzeń. Kiedy staje się „człowiekiem duchowym”, przyjmuje właściwą postawę, zgodną z myśleniem Boga. Duch Święty wyposaża go w potrzebne przymioty do realizacji Bożego planu w nim samym i w jego życiu³¹.

Mędracy tego świata nie mogą pojąć mądrości Ducha, ponieważ jest ona rozumiana tylko przez tych, którzy są Duchem ożywieni. Postrzeganie świata oczami Boga tak bardzo różni się od ludzkiego myślenia, że człowiek niewykraczający poza ludzkie rozumowanie nie rozumie głosu pochodzącego od Ducha. Z tego też powodu nie może osądzać człowieka „duchowego”.

Podsumowanie

Paweł pokazał wyraźnie, jak ludzka logika całkowicie różni się od Bożej. Mądrość Boża objawia się w zgorszeniu krzyża, wobec którego nic nie znaczą bogactwo i uznanie tego świata. Istotą przepowiadania apostoła jest stawianie w centrum Jezusa Chrystusa ukrzyżowanego – Χριστός ἐσταυρωμένος.

Paweł w rozdziale 2 dość precyzyjnie określił, dla kogo rozumiała jest mądrość zdefiniowana w 1 Kor 1, 18–2, 5. Mądrość Boża przeznaczona jest dla grupy, której apostoł przypisał zaimek „my” i którą

---

³¹ Por. M. Rosik, *Pierwszy List do Koryntian*, dz. cyt., s. 155–163.

nazwał „doskonałymi”. Jest dostępna dla „miłujących Boga”. To dar dla tych, którzy otrzymali Ducha bądź posiadają „Ducha, który jest z Boga” zamiast „ducha świata”. Rozumie ją człowiek „duchowy”, a nie „zmysłowy”³².

Bibliografia

- Nowy Testament grecki i polski, red. B. i K. Aland, J. Karavidopoulos, C. M. Martini, B. M. Metzger, red. wyd. R. Bogacz, R. Mazur, Poznań 2017.
- Papieska Komisja Biblijna, *O interpretacji Biblii w Kościele* (1993).
- Blass F., Debrunner A., *Grammatik des neutestamentlichen Griechisch*, wyd. 12 poprawione, Göttingen 1959.
- Bünker M., *Briefformular und rhetorische Disposition im 1. Korintherbrief*, Göttingen 1984.
- Czerski J., *Pierwszy List św. Pawła do Koryntian*, Opole 2006.
- Dąbrowski E., *Listy do Koryntian. Wstęp, przekład z oryginału, komentarz*, Poznań 1965 (Pismo Święte Nowego Testamentu, 7).
- Eriksson A., *Traditions as Rhetorical Proof: Argumentation in 1 Corinthians*, Stockholm 1998 (Collectanea Biblica. New Testament, 29).
- Findlay G. G., *St. Paul's First Epistle to the Corinthians*, [w:] *The Expositor's Greek Testament*, ed. W. R. Nicoll, London 1961, s. 726–953.
- Haykin M. A. G., „The Spirit of God”. *The Exegesis of 1 Cor. 2:10–12 by Origen and Athanasius*, „The Scottish Journal of Theology” 36 (1982), s. 513–528.
- Heintici C. F. G., *Das erste Sendschreibenn des Apostel Paulus an die Korinther*, Berlin 1880.
- Lausberg H., *Retoryka literacka. Podstawy wiedzy o literaturze*, Homini, Bydgoszcz 2002.
- Lietzmann H., *An die Korinther I–II*, Tübingen 1949 (Handbuch zum Neuen Testament, 9).
- Mazur R., Bogacz R., *Analityczny słownik do Biblii greckiej*, Kraków 2021.
- Mazur R., *Analiza retoryczna Listu do Kolosan. Część dogmatyczna – Kol 1, 1–2, 5*, Scriptorum, Kraków 2024.
- Pindel R., *Retoryka Pawła w świetle Listów do Koryntian*, „Polonia Sacra” 5 (2001) nr 8, s. 69–90.
- Pogoloff S. M., *Logos and Sofia. The Rhetorical Situation of 1 Corinthians*, Atlanta 1992 (Society of Biblical Literature Dissertation Series, 134).

---

³² Por. G. Rafiński, *Problem struktury 1 Kor 1–4*, dz. cyt., s. 79–80.

- Rafiński G., *Adresaci Ewangelii. Funkcja retoryczna 1 Kor 2, 6–3, 4 w 1 Kor 1–4*, „Studia Gdańskie” 8 (1992), s. 48–77.
- Rafiński G., *Problem struktury 1 Kor 1–4*, „Ruch Biblijny i Liturgiczny” 47 (1994) nr 2, s. 73–81, <https://doi.org/10.21906/rbl.738>.
- Rengstorf K. H., *Σημειῶν*, [w:] *Theological Dictionary of the New Testament*, VII, Grand Rapids 1995, s. 209.
- Rosik M., *Pierwszy List do Koryntian. Wstęp, przekład z oryginału, komentarz*, Częstochowa 2009 (Nowy Komentarz Biblijny Nowy Testament, 7).
- Savage T. B., *Power through Weakness*, Cambridge 1996 (Society for New Testament Studies. Monograph Series, 86).
- Thiselton A. C., *The First Epistle to the Corinthians. A commentary on the Greek Text*, Grand Rapids, Michigan 2000 (New International Greek Testament Commentary).
- Tkacz M., *Z badań nad retoryką w listach św. Pawła*, „Collectanea Theologica” 71 (2001) nr 1, s. 103–112.
- Weiss J., *Beiträge zur paulinischen Rhetorik*, [w:] *Theologische Studien. Bernhard Weiss zu seinem 70. Geburtstage*, Göttingen 1897.

Abstrakt

Mądrość Boża i mądrość ludzka w Pawłowym orędziu do Koryntian (1 Kor 1, 17–3, 4)

Co sprawiało, że przepowiadanie Pawła było skuteczne, że Apostoł Narodów pociągał za sobą tłumy i pod wpływem jego nauczania Kościół Chrystusowy rozrastał się w Imperium Rzymskim? Być może odpowiedzieć na to pytanie, w powyższym artykule określony został styl retoryczny Pierwszego Listu do Koryntian. Zaprezentowano także strukturę retoryczną fragmentu 1 Kor 1–4. Przyjrzelśmy się szczególnie analizie retorycznej i egzegetycznej dwóch kroków argumentacji św. Pawła zawartych 1 Kor 1, 18–3, 4. Ich treść dotyczy przesłania płynącego z krzyża Chrystusa, orędzia do Koryntian wypływającego z nauki o zwycięskiej mocy Ukrzyżowanego oraz mądrości krzyża, którą pojąć mogą jedynie dojrzały w wierze chrześcijanie, zwani przez apostoła duchowymi. Ostatecznie ukazano działanie Ducha Świętego, który konstituuje mądrość „człowieka duchowego” przeciwne „człowiekowi zmysłowemu”.

Słowa kluczowe: św. Paweł, mądrość, List do Koryntian

Abstract

Divine Wisdom and Human Wisdom in Paul's Message to the Corinthians (1 Cor 1:17–3:4)

What made Paul's preaching effective, that the Apostle of the Nations attracted crowds and under the influence of his teaching the Church of Christ grew in the Roman Empire? To be able to answer this question, the rhetorical style of the First Epistle to the Corinthians is defined in the above article. The rhetorical structure of the passage 1 Corinthians 1–4 was presented. We looked specifically at the rhetorical and exegetical analysis of the two steps of St. Paul's argumentation contained in 1 Corinthians 1:18–3:4. Their content concerns the message flowing from the cross of Christ, the message to the Corinthians flowing from the doctrine of the victorious power of the Crucified One, and the wisdom of the cross, which can only be grasped by Christians mature in faith, called spiritual by the Apostle. Ultimately, the work of the Holy Spirit was shown, which constitutes the wisdom of the spiritual man against the sensual man.

Keywords: St. Paul, wisdom, First Corinthians